

STANDARDIZAČNÍ A UNIFIKAČNÍ KOMISE V KLINICKÉ BIOCHEMII PŘI HLAVNÍCH ODBORNÍCÍCH ČR A SR ORGANIZOVANÁ MZ ČR V LETECH 1980 AŽ 1992

Josef Kratochvíla

Byl jsem vyzván výborem ČSKB, abych přispěl do sborníku o historii našeho oboru částkou o činnosti tehdejší standardizační komise (dále SK). SK začala řádně pracovat v roce 1980 za účasti předních českých a slovenských pracovníků v oboru. V první fázi bylo nutné zajistit, aby někteří přední odborníci vůbec do budovy MZ se svým politicky pošramoceným profilem vstoupit mohli (např. Bedřich Nejedlý – člen tehdy zakázaného 14. sjezdu strany ve Vysočanech, prof. Neuwirt z Martina – „kádrově nevyzrálý křesťan“ – jak bylo uvedeno v jeho materiálech, ale i dr. Friedecký, dr. Szabó a další). Zprvu zasedala SK 6x ročně, pak standardně jednou za čtvrtletí a kolem roku 1990 již jen dvakrát ročně, protože systém práce už byl zaběhaný a fungoval standardně. Vedle vlastních zasedání v budově MZ ČR, nejprve řadu let na třídě W. Piecka na Vinohradech a ke konci už v budově na Palackého náměstí v Praze jsme organizovali i mnoho dalších výjezdních pracovních jednání a to v Čechách nejčastěji na Ostravici (organizoval Antonín Garčic) a na Slovensku pod Lysou horou u Šarišských Michalan (organizovala Jana Jagelková), ale i jinde (Lipno, Český Krumlov, Hradec Králové). Jednání tam byla vícedenní a zároveň byly ke globálním delším přednáškách zváni přední odborníci z oboru klinická biochemie a jiných oborů (elektrochemik - prof. Koryta, analytik - prof. Sommer, biochemik - prof. Vodrážka, toxikolog - doc. Chundela, klasický biochemik - prof. Koštír a další). Zde se pak v diskuzi i písemně dotvářely vzniklé dokumenty a diskutovala nová témata v širokém kruhu odborníků laboratorní medicíny státu. Činnost byla internacionální a podíleli se na ni rovným dílem odborníci z Čech, Moravy a Slovenska. Diskuze byla ostrá, často i osobní, ale vždy věcná a vedla k cílům a závěrům. Činnost komise byla převážně v oblasti klinické biochemie, klinicko-biochemické analytiky či přípravy a tvorby léčebných laboratorních standardů a profilů (zde měl vždy hlavní slovo Bedřich Nejedlý a s ním spolupracující J. Masopust, J. Hyánek, A. Jabor). Kádr členů komise zaručoval pohled na problematiku z různých stran (např. Jan Hendl – matematik, Jaroslav Masopust - toho času hlavní odborník pro klinickou biochemii, Vojtech Okša - předseda slovenské NKRL v Nitře). Komise úzce spolupracovala s tuzemským průmyslem, a to zejména Lachemou Brno - ing. Chromý a dr. Fischer, Imunou Praha – dr. Mančal a Imunou Šarišské Michalany – dr. Jagelková. Kdo v komisi v průběhu 12 let pracoval je uvedeno níže (řazeno abecedně), pokud jsem na někoho zapomenu, ať mi promine.

Babjuk Slávek
Balla Ján
Blažíček Pavol
Božek Peter
Brchář Luboš

Cebecauer Ladislav
Farkáš Michal
Friedecký Bedřich
Fischer Jiří
Garčic Antonín

Hajzer Štefan
Hendl Jan
Hostlovská Marie
Hyánek Josef
Chromý Vratislav

Jabor Antonín	Masopust Jaroslav	Štern Petr
Jagelková Jana	Nejedlý Bedřich	Valachovič Peter
Juklová Jana	Neshyba Pavel	Vaněk Josef
Katreniaková Božena	Neuwirth Anton	Volárová Helena
Kazda Antonín	Okša Vojtech	Volmut Juraj
Kloudová Marie	Ondráček Petr	Votruba Miloš
Kosek Miroslav	Polívková Víťa	Votruba Tomáš
Kovář Luděk	Pollak Miloš	Wirth Svaťa
Kratochvíla Josef	Rejsková M. (sekretářka SK)	Wunsch Luděk
Lehmanová Alena	Rouchalová Eva	Tobiška Josef
Louženský Gustav	Rubinsteinová Vladka	Zahradníček Luděk
Malbohan Ivan M.	Schneiderka Petr	Žuffová Helena
Malý Milan	Szabó František	
Mančal Petr	Škavrada Jan	

Hlavní tématické zpracovávané oblasti (koordinátoři):

- Močová analytika a moč. sediment a močové kameny (J. Tobiška)
- Standardizace anorganických látek (M. Pollak)
- Standardizace organických látek (B. Friedecký)
- Standardizace enzymů (L. Zahradníček, J. Balla, Š. Hajzer)
- Standardizace specifických proteinů (L. Cebecauer, V. Polívková)
- Analytická interference léčiv (P. Neshyba)
- Standardizace parametrů ABR (A. Jabor)
- Určení referenčních intervalů (J. Balla, J. Hendl)
- Tumorové markery (I. M. Malbohan, P. Mančal)
- Automatizace a přístrojová technika (P. Štern, J. Volmut)
- Kontrolní a kalibrační materiály (V. Chromý, J. Jagelková, M. Pollak)
- Stanovení léčiv (P. Schneiderka, M. Hostlovská)
- Systém biochemického vyšetřování - laboratorní vyšetřovací postupy (B. Nejedlý)
- Reference a činnost NKRL (M. Kloudová, J. Fischer)
- Matematicko-statistické zpracování výsledků, statistické postupy a kontrolní měření (J. Hendl, J. Kratochvíla)

Činnost probíhala napříč celou SK a obrazně řečeno „každý dělal ve všem, co ho zajímalo a mluvil do všeho, do čeho mluvit chtěl“. Koordinátor pak koordinoval celkové výstupy z práce v daném směru, závěry, publikace, skripta a knihy. Všechno podstatné ještě procházelo korekcí hlavních odborníků J. Masopusta a J. Jániše. S nimi se i pravidelně scházel předseda komise asi 2x až 4x ročně v Praze a v Bratislavě.

Nesporné úspěchy práce:

- Standardizace stanovení anorganických a organických analytů a rutinních enzymů (navázána na soupravy Bio La Test, Spofatest aj.)
- Poprvé po Skandinávii v Evropě a asi ve světě exaktní určení referenčních intervalů přesně dle Doporučení IFCC (HE Sohlberg)

- Tvorba tuzemské reference a kontroly vnitřní i externí (kontrolní materiály Exatest, Reptest, Lyonorm, program Interlab, VKK aj.)
- Standardizace stanovení moči, močového sedimentu a močových kamenů (to, co provedla skupina J. Tobišky již v 80. letech v ČSSR, pak až následoval ECLM a dr. Kouri kolem roku 2000)
- Experimentálně stanovená a publikovaná interference základních léčiv a stanovení léčiv (teofylin, digoxin)
- Klinické postupy laboratorního vyšetřování (B. Nejedlý a mnoho spolupracovníků)
- Aplikace statistiky a matematiky v laboratorní medicíně (Jan Hendl).

Není možno vše vypisovat a popisovat do podrobností, o rozsáhlé činnosti SK ostatně svědčí vedle přednáškové činnosti mnoho publikací, skript a příručka „Doporučené metody v klinické biochemii“, kterou vydalo Avicenum 1992. Jako obraz způsobu naší práce a tehdejší doby, ve které jsme žili, jsem jen vybral z mnoha materiálů, textů a dopisů jeden - dopis MUDr. Josefa Tobišky, CSc. - v té době vůbec nejlepšího evropského odborníka na analytiku moči, močový sediment a močové kameny.

MUDr. Josef Tobiška, CSc. – dopis psaný v Brně dne 11. 11. 1985 v rámci činnosti tehdejší standardizační komise hlavních odborníků MZ ČR a MZ SR při českém ministerstvu zdravotnictví (dopis je doslovný, poznámky kurzívou doplněny J. Kračochvílou a G. Louženským):

Milý Josefe,

po delší přestávce Ti opět podávám nějakou zprávu. Bylo to zaviněno 14 denním školením 4 laborantů v polarizaci (většinou zbytečné, nikdo z nich nemá pol. mikroskop a než ho dostane, tak to zase zapomene, jestli ho sežene vůbec!), a dvěma přednáškami. Tady na JmK semináři (*krajský jihomoravský seminář*) o bioch. vyšetřování a v UL (*seminář v Ústí n. L.*) a pak v Praze na IDVLF. Díky velmi příznivému příspěvku dr. Engliše, který polarizaci vychvaloval do nebe, o to byl velký zájem mezi shromážděnými papaláši, až mám obavu z velkého návalu lidí na školení, což je iluzorní jednak vzhledem k výše napsanému, a jednak proto, že se SNAD dočkáme centrálních laboratoří dříve, nežli oni polar. mikroskopie. Přednáškou v IDVLF jsem definitivně zakončil svou přednáškovou kariéru, která mne bavila vždy daleko méně, než-li činnost publikační. Hlavně mně vadilo to časové omezování, já asi nejsem schopný něco kloudného za 10 až 15 minut říct. Už jsem Ti to jistě psal.

Chtěl jsem Ti psát už před pár dny a to zprávu, že se špitál úplně zavírá, ale snad to zase pomínulo a půjde to nějak dále, až to jednoho dne buďto spadne, nebo kotelná vybuchne (*nemocnice Milosrdných bratří na Polní ulici v Brně*). Nejprve jsme tu měli havárii s kotli na vodu a nešlo do 1. 11. topení ve větší části nemocnice (malá část je na páru), pak tyto kotle spravili s tím, že jim utíkají tisíce litrů vody neznámo kde a kam a že se zase po...ly kotle na páru, čímž nejde ten menší zbytek topení (např. na chir. sále!!) a taky kuchyně a neteče vůbec teplá voda. Dovedeš si jistě představit, co to znamená mýt si ruce pod ledovou vodou, nebo takto mýt sklo a máčet si ruce kolik hodin. Prý snad ale teplá voda od středy zase půjde a tak se zrušilo usnesení o úplném zavření nemocnice a pojedje se prý dál, až do úplného spadnutí. Kdyby mne dali do nějakého superprovi-

zoria, jako jsou např. Sečkovice, tak jsem s tím na hodinu praštil, se vším všudy a začal se asi místo kamenům věnovat akvaristice, jako dřívě. Ono to není asi ještě rozhodnuté, směrodatné bude, co bude s párou = teplou vodou a kuchyní.

Ing. Obdržáلكovi se nemohu dovolat, protože telefony jsou tu asi v takovém stavu, jako vše ostatní. Když jsem se jednou dovolal do VÚZT, tak tam zase nebyl. Ale na moc velký pokrok nevěřím (VÚZT = *Výzkumný ústav zdravotní techniky v Brně, ing. Obdržálek vyvíjel pro stand. komisi rastrovanou průtokovou komůrku pro standardizaci analýzy močového sedimentu*).

Od Bedřicha Nejedlého jsem dostal jeho třetí knížku o 3st. systému, je velmi zajímavá. Ten jeho systém je jistě velmi prospěšný, i když trochu komplikovaný. Je jistě dobré se řídit zásadou „non multa, sed multum“ („*Ne mnohé, ale mnoho*“), jak z hlediska kvality udělané práce, tak i ekonomického. U nás se to bohužel řítí směrem právě opačným, za dalšími a dalšími miliony vyšetření, přičemž chyby i 100% nejsou výjimkou. dr. Rotrekl tvrdošijně odmítá omezovat pány terapeutů s tím, že je to nedůstojné. Co Ti mám vykládat. Když se všechno měření dělá systémem anno dazumal (*po stvoření světa, kdysi, dávno...*), dokonce i obyčejnými pipetami, tak to jinak nemůže dopadnout.

Ze Slovenska jsem taky dostal něco o moč. sedimentu, asi po Tvé návštěvě tam, ale již jsem to jednou kdesi četl.

Bedřichovi Nejedlému jsem při děkování za jeho knížku poslal už i své připomínky k tomu jeho letáčku, totiž by tam kapitola o sběru moče na G/U po uhlovou. zátěži měla být na zvláštním letáčku, protože se to zatím asi provádí málo a zbytečně by to pletlo ty pacienty, kteří mají mít G/U na lačno. Taky pak, že nevím, jestli je vhodné dávat pacientům po jednom papírku vzhledem ke zvlhnutí, ohmatání apod., nebude-li v něčem neprodyšném zabalen.

T. t. pošlu do BcBS (*Biochemica clinica bohemoslovaca*) malý článek „Za používání krystalografického názvosloví v moč. sedimentu“, totiž, že by se mělo používat termínů jako whewellit, weddellit apod. i tu. Jednak v zájmu standardizace s budoucí terminologií moč. kamenů, jednak je to přehlednější, viditelné v jakémkoliv norm. mikroskopu (wd jsou psaníčka, wh všechny ostatní oxaláty) a pak i přesnější. Žádné „amorfní uráty“ neexistují, to je amorfní anhydrit kys. močové (kys. močová anhydrit, málo se užívá uricit). Rozlišování wd a wh je též důležité i co do prognózy resp. rizika močového kamene. Wd má malý význam, není-li krystalů moc a velké. resp. netvoří-li mikrolithy, wh ale svědčí o značné hyperoxalurii a je vážnějším mementem než wd. Takže je to další návrh na standardizaci moč. sedimentů = krystalurie. Podávám tam taky přepis názvů obrázků krystalů v starém Hořejším (učebnice) do nové terminologie.

Prim. Křížkovi (*vedoucí léčebny v Mar. Lázních*) jsem poslal jeden exemplář té léčby, sám mám už jen jeden, který nikomu nedám. Stejně tam chybí 2 str., nevím, jestli jsem je neposlal Englišovi s textem mé brněnské přednášky a tabulkami k ní. Budu si muset od dr. Rotrekl vyůjčit jeden průklep, nevrátí-li to i dr. Křížek. Jsem zvědavý, jestli to Luděk Zahradníček vyrazí z Pavla Neshyby (*jednalo se o průklepy odborných materiálů a přednášek, tehdy již samozřejmě kopírky byly, ale byly evidovány a spadaly pod řízení odd. zvláštních úkolů nemocnic, o povolení kopírování se*

muselo žádat na předepsaných formulářích, většinu odb. materiálů jsme tedy museli dělat většinou ve více průklepech). Mohl jsi mu ale klidně napsat, když se nemůžeš dovolat. dr. Révusové (spolupracovnice stand. komise na Slovensku) jsem psal o něco a m. j. jsem jí i napsal, že to dostane.

Tak to je asi vše, měj se, zdraví Tě Josef.